

NOORTE ÕIGUSERIKKUMISTEST JA SELLE PROFÜLAKTIKAST^I

H. K ä r t n e r ,
Õigusteaduse kandidaat

Faktilise materjali osas tugineb käesolev ettekanne Eesti NSV erikutseskoolide nr. 34 ja nr. 35 õpilaste ning alaealiste kasvatusliku töö koloonias karistust kandvate noorte kriminoloogilisele uurimisele. Uurimine on valikuline. See hõlmab kõiki neid noori, kes valdasid vabalt eesti keelt ja viibisid nimetatud asutuste territooriumil uurimiseks vajalike materjalide kogumise ajal. Seejuures on vaatlusest välja jäetud need materjalid, mille kvaliteedi suhtes tekkis kahtlus (näit. intervjuerimisel või anketeerimisel saadud andmetee esineva vastuolu korral isiklikes toimikutes olevate andmetega). Materjali kogumine toimus 1975. a. sügisel.

Piirdumine eesti keelt kõnelevate noorte uurimisega on tingitud asjaolust, et käesolev ettekanne tugineb materjalidele, mis on kogutud TRÜ kriminoloogia laboratooriumi plaanilise töö "Noorte õiguskasvatuse kanalid ja efektiivsus (kriminoloogilisi aspekte)" raames. Selle töö programmi koostamise ja materjali kogumise ajal laboratooriumi juhtijaiks olnud isikud (endine juhataja E. Raska ja endteaduslik juhendaja I. Rebane) pidasid otstarbekaks piirduda üksnes eesti keelt kõnelevate noorte uurimisega.

Piirdumine eesti keelt kõnelevate noorte kriminoloogilise uurimisega avaldab kaheldamatult mõju käesolevas töös kasutatud andmete representatiivsusele. Asi on selles, et Eesti NSV tingimustes, kus üle 30 % elanikkonnast ei ole

---

^I Ettekanne, peetud 17. märtsil 1977. a. Avaldatakse osaliselt ja diskussiooni korras.

kohalikust rahvusest, on küllaltki suur nende osakaal, kes ei valda (vabalt) eesti keelt.¹

Rääkides noortest õiguserikkujatest toome käesolevas ettekandes ka mõningaid võrdlusandmeid seaduskuulekate noorte kohta. Need andmed on saadud Eesti NSV üldhariduslike ja kutsekoolide õpilaste ning töötavate noorte anketeerimise teel, mis teostati 1975. a. Kokku anketeeriti nn. prooviuuringus 231 ja põhiuuringus 2039 seaduskuulekat noort. Andmed on matemaatiliselt töödeldud TRÜ arvutuskeskuses.

Kuna ettekandes esitatud faktilised andmed on kogutud TRÜ kriminoloogia laboratooriumi plaanilise töö "Noorte õiguskasvatuse kanalid ja efektiivsus (kriminoloogilisi aspekte)" raames, siis kõik algmaterjalid, millele käesolev ettekanne tugineb, asuvad selles laboratooriumis.

Noorte õiguserikkujate vanus ja sugu. Brikutsekoolide õpilaste ja alaealiste kasvatusliku töö koloonias karistust kandvate noorte vaadeldava kontingendi vanus kõikus 14 ja 18 aasta vahel. 14 - 15-aastased moodustasid 36,9 %, 16 - 17-aastased 54,4 % ja 18-aastased 8,7 %. Sealjuures paistab silma, et soo järgi on kinnistes asutustes viibivate noorte õiguserikkujate vanus küllaltki erinev: tütarlapsed on noormeestest märksa vanemad. Noormeestest moodustasid 14-aastased 15,2 % (tütarlastest aga 2,9 %), 15-aastastest 32,6 % (19,1), 16-aastastest 27,2 % (35,3), 17-aastastest 19,6 % (29,4) ja 18-aastastest 5,4 % (13,2).

Seega on vaadeldavate meessoost noorte õiguserikkujate seas 14-aastaste osakaal üle viie korra suurem kui naissoost noorte õiguserikkujate seas, vastavalt 15,2 ja 2,9 %.

Sama tendentsi näitab ka vanuse uurimine, millal noored õiguserikkujad panid toime esimesed jämedamad üleastumised ühiselu reeglitest.

Noortest õiguserikkujatest 7,6 % pani esimesed jämedamad üleastumised toime 10 - 11-aastaselt, 46,5 % - 12 - 13-

---

¹ Rahvaloenduse andmeil moodustasid Eesti NSV rahvastikust 1970. a. eestlased 68,2 % (1 356 079-st elanikust 925 157). Samadel andmetel valdas kogu Eesti NSV rahvastikust eesti keelt emakeelena või teise keelena 988 247 inimest ehk 72,9 %. Rahvus ja keeled määrati loendusel küsitletava isiku ütluse järgi. Laste rahvuse nimetasid vanemad. - Vt. Eesti NSV rahvamajandus 1976. aastal. Statistika aastaraamat. Tln., 1977, lk. 14.

aastaselt, 41,0 % - 14 - 15-aastaselt ja vaid 4,9 % alles 16 - 17-aastaselt. Üldroeglina panid meessoost noored õiguserikkujad esimesed jämedad ühiselureeglite rikkumised toime nooremalt kui tütarlapsed-õiguserikkujad. Meessoost noortest-õiguserikkujatest 11,3 %-l (tütarlastest-õiguserikkujatest 3,1 %-l) algasid üleastumised 10 - 11-aastaselt, 57,5 %-l (32,8 %-l) - 12 - 13-aastaselt, 28,8 %-l (56,3 %-l) - 14 - 15-aastaselt ja 2,5 %-l (7,8 %-l) - 16 - 17-aastaselt.

Järelikult on kuritegusid ja muid õiguserikkumisi toimepannud noortest üle poole (54,1 %), sealhulgas meessoost õiguserikkujatest isegi üle 2/3 (68,8 %) sellised noored, kes esimesed jämedamad ühiselureeglite rikkumised panid toime juba 10 - 13-aastaselt, s. o. eas, kus kehtivate seaduste järgi mitte kedagi ei saa võtta kriminaalvastutusele, rääkimata alaealiste administratiiv- ja üldisest kriminaalvastutusest, mis algavad alles 16. eluaastast. Tingimustes, kus isegi alaealiste piiratud kriminaalvastutus algab alles 14. eluaastast, kujutab endast fakt, et üle 1/2 noortest õiguserikkujatest, sealjuures koguni rohkem kui 2/3 meessoost õiguserikkujatest panid esimesed jämedad üleastumised toime enne sellesse ikka (14. eluaastasse) jõudmist, tõsist signaali. See juhib tähelepanu tõsiasjale, et noortest õiguserikkujatest rohkem kui 1/2, sealhulgas meessoost õiguserikkujatest isegi rohkem kui 2/3 on juba 1 - 4 aastat enne seda, kui algab alaealiste osaline kriminaalvastutus, ja 3-6 aastat enne seda, kui algab alaealiste administratiiv- ja üldine kriminaalvastutus, toime pannud ühiselureeglite jämedaid rikkumisi.

Ühenduses eeltooduga tõusetub küsimus, kas ei oleks siiski otstarbekas veelkord kaaluda alaealiste kriminaalvastutuse ealise piiri senisest 1 - 2 aasta võrra allapoole viimist mõnede, eelkõige suure ühiskonnaohtlikkusega ja oma olemuselt ka vähearenenud lastele arusaadavate kuritegude eest või luua spetsiaalne erikool neile alla 14 aasta vanustele noorukitele (poistele), kes on toime pannud suhteliselt suure ühiskonnaohtlikkusega tegusid - röövimine, avalik vargus koos vägivallega (ENSV KrK § 89 lg. 2 p. 1 ja § 140 lg. 2 p. 1) ja muud varguse enamohtlikud liigid, kuritahtlik ja eriti kuritahtlik huligaansus (§ 195 lg. 2 ja 3), vägistamine, raske ja üliraske kehavigastuse tahtlik tekitamine (§-d

108 ja 107), tahtlik tapmine (§-d 100 ja 101), piinamine jmt.

Võib eeldada, et selline alaealiste kriminaalvastutuse ealise alampiiri mõningane muutmine või spetsiaalse erikooli rajamine suurendaks õiguslike ja pedagoogiliste mõjutamise vahendite efektiivsust võitluses alaealiste kuritegevusega ja avaldaks positiivset mõju alaealiste poolt toimepandavate kuritegude profülaktikale.

Teatavasti on Eesti NSV-s praegu kaks vastavat erikooli - üks eesti, teine vene õppekeelega. Neisse suunatakse nii need 13-aastased ja nooremad poisid, kelle üleastumine piirdub tavaliselt koolidistsipliini jämeda rikkumisega, sellega kaasneva hulkumise jm. taolisega, mille ühiskonnaohtlikkuse aste ei ole ligilähedaseltki võrreldav nende noorukite tegude ühiskonnaohtlikkuse astmega, kes on sinna suunatud selliste tegude eest, nagu seda on röövimine, avalik vargus koos vägivallega ja muud varguse enamohtlikud liigid, kuritahtlik huligaansus, raskete kehavigastuste tahtlik tekitamine, tahtlik tapmine või muud taolised suhteliselt suure ühiskonnaohtlikkusega teod. On ilmne, et niivõrd heterogeense raskestikasvatatavate noorukite kontingendi olemasolu ühes erikoolis komplitseerib seal kasvatustööd ja vähendab selle efektiivsust.

Siinkohal tuleb arvestada ka tõsiasi, et a k t s e l e r a t s i o o n i tõttu arenevad noored ja lapsed kaasajal üldreeglina 1 - 3 aastat kiiremini kui mõnikümne aastat tagasi. Viimase poolesaja aasta jooksul on Eestis õpilasi (eestlasi) korduvalt uuritud. 50 aasta jooksul on 7 - 17-aastaste tütar- ja poeglaste pikkus suurenenud keskmiselt 12,7 cm. Kehakaal on suurenenud keskmiselt 10,1 kg võrra. Suguline küpsemine toimub nüüd umbes 2 aastat varem. Seega kasvavad ja küpsevad lapsed ja noorukid nüüd 2 - 3 aasta võrra rutem kui 50 aastat tagasi.²

Lähenedes aktseleratsiooniküsimusele kriminoloogilisest aspektist, tähendab see, et k a n o o r e d k u r j a -

---

² Aktseleratsioonist lähemalt vt. näit. R. S i l l a . Eesti õpilaste kehalise arengu aktseleratsioon 50 aasta jooksul. - "Nõukogude Kool", 1975, nr. 3, lk. 167-170; J. O r n . Aktseleratsioonist tänapäeva laste ja noorte arengus. - Psühholoogia ja kaasaeg. Artiklite kogumik. Koostanud E. Jaanvärk. Tln., 1968, lk. 79-89.

tegijad jt. õiguserikkujad arenevad kaasaajal üldreeglina 1-3 aastat kiiremini kui mõnedkümned aastad tagasi. Sisult tähendab see omakorda, et selle arengutaseme, mis oli näiteks 14-aastaselt rõõvimise, varguse, tapmise, kehavigastuse tekitamise, vägistamise, huligaansuse või muid kuritegusid toimepannud noorukil mõnedkümned aastad tagasi, saavutab kaasaajal analoogilisi ühiskonnaohtlikke tegusid toimepanevas nooruk üldreeglina juba 11 - 13-aastaselt.

Kuriteo liik. Vaadeldavatest noortest õiguserikkujatest umbes pooled olid toime pannud kuritegusid, sealjuures tütarlaste seas oli kuritegusid toimepannud noorte osakaal märksa väiksem, noormeeste seas aga vastavalt suurem. Erikutsekooli suunatud tütarlastest vaid ¼ olid toime pannud kuritegusid (needki üldreeglina väikese ühiskonnaohtlikkusega). Seevastu erikutsekooli suunatud noormeestest 2/3 olid toime pannud kuritegusid, neist mõned isegi mitu kuritegu. Võrreldes erikutsekooli suunatud tütarlaste poolt toimepandud kuritegusid erikutsekooli suunatud noormeeste poolt toimepandud kuritegudega, paistab silma, et viimaste poolt toimepandud kuriteod on enamikus märksa suurema ühiskonnaohtlikkusega. Võrreldes erikutsekooli suunatud noormeeste poolt toimepandud kuritegusid nende kuritegudega, mis on toime pannud alaealiste kasvatusliku töö kolooniasse suunatud noormehed, on viimased üldreeglina tunduvalt ühiskonnaohtlikumad.

Kõik vaadeldavate tütarlaste-õiguserikkujate poolt toimepandud kuriteod olid varavastased (põhiliselt võrdlemisi väikesed vargused). Neist rõhuva enamiku - ligemale 95 % moodustasid kodanike isikliku vara salajase vargusena kvalifitseeritavad kuriteod (neist mitmed joounud meeste või nende kaaslaste tagant, kellega need tütarlapsed olid olnud lähedastes suhetes).

Noormeeste-õiguserikkujate poolt toimepandud kuritegude ring on märksa laiem, ehkki ka siin domineerivad varavastased kuriteod (70,5 %), sealhulgas põhiliselt kodaniku isikliku vara vastu suunatud (55,8 %). Riigi või ühiskonna vara riisumised (salajase varguse vormis) moodustasid alaealiste noormeeste poolt toimepandud kuritegudest 14,7 %.

Kõik alaealiste - nii noormeeste kui ka tütarlaste -

poolt toimepandud riigi ja ühiskonna vara riisumised olid toime pandud salajase varguse vormis. Kodaniku isikliku vara vastu suunatud kuritegude osas oli see aga teisiti. Lisaks salajase vargusena kvalifitseeritavatele kuritegudele oli noormeeste poolt toimepandud kodaniku isikliku vara vastu suunatud kuritegude hulgas ka avaliku vargusena ja röövimisena kvalifitseeritavaid kuritegusid, s. o. salajast vargusest ohtlikumaid varavastase kuriteo toimepanemise liike.

Noormeeste poolt toimepandud kuritegude seas oli küllaltki palju ka ühiskondliku korra vastu suunatud kuritegusid. Nende poolt toimepandud kuritegude üldarvust moodustasid need ligemale $\frac{1}{4}$ (23,2 %). Viimastest põhilise osa moodustas huligaansus, eelkõige kuritahtliku huligaansusena kvalifitseeritavad teod (KrK § 195 lg. 2). Oli ka KrK §-s 197 ettenähtud kuritegusid (auto või muu mehhaniseeritud transportivahendi ärandamine).

Isikuvastaste kuritegude osakaal oli suhteliselt väike - vaid 6,3 %. Kuid oma olemuselt olid need palju suurema ühiskonnaohtlikkusega kui enamik noorte poolt toimepandud vargustest, mootorsõidukite ärandamistest ja huligaansustest.

Ka esitatu tõendab kindlalt, et alaealiste kuritegevuse probleem on eelkõige meessoost alaealiste kuritegevuse probleem.

Alkohol ja alaealine õiguserikkuis. Õiguserikkujate seas on meil kaasajal alkoholi kuritarvitajate osakaal suur. Olulisel määral käib see ka alaealiste õiguserikkujate kohta. Vaadeldavatest noortest umbes $\frac{3}{4}$ (74,4 %) olid alkoholi tarvitajad, sealhulgas tütarlastest 82,4 % ja poeglastest 68,5 %. Alaealistest umbes 40 % panid kõik või osa kuritegudest (jämedamatest õiguserikkumistest) toime jooabeseisundis. Seejuures oli poeglaste seas kuritegusid jm. õiguserikkumisi jooabeseisundis toimepannute osakaal üle kahe korra suurem kui tütarlaste hulgas. Olulise osa varavastastest kuritegudest panid alaealised toime alkoholsete jookide saamiseks: kodaniku isikliku vara vastu suunatud kuritegudest 19,6 % ja riigi või ühiskonna vara vargustest koguni 45,5 %.

Siinjuures tuleb märkida, et alkoholi hukatuslik mõju algab juba vägagi noorelt. Uuritavatest 14-aastastest 42,9 % ja 15-aastastest koguni 53,3 % olid nende poolt toimepandud

kuriteod või muud jämedamad õiguserikkumised või osa neist pannud toime jooberisundis.

Varasemad mõjutamisvahendid. Enne kui need noored suunati erikutsekooli või neid karistati vabadusekaotusega, oli nendest rõhuva enamikuga palju tegeldud, et neid hoida ebaõigele teele sattumast.

Nende suhtes oli kohaldatud mitmeid mõjutamise vahendeid. 81,9 % suhtes oli kohaldatud erineva iseloomuga nn. moraalse mõjutamise vahendeid (üldreeglina korduvalt). Nendest 18,8 %-le oli kohaldatud erikutsekooli saatmist tingimisi ja 2,5 % osas erikooli saatmist tingimisi. Arestiga (seda on võimalik kohaldada alles 16. eluaastast) oli neist karistatud 1,9 % ja vabadusekaotusega tingimisi 4,4 %. Nendest 8,8 % olid varem viibinud erikoolis. Peale nimetatute oli noortest 12,5 % suhtes kasutatud veel muid mõjutamisvahendeid.

Eeltoodu annab tunnistust sellest, et vähemalt nende noorte kurjategijate jt. õiguserikkujate osas nimetatud mõjutamisvahendid ei ole andnud vajalikke tulemusi.

Sõbrad. Noored on kergemini mõjutatavad kui täiskasvanud. Sellega seoses etendavad küllaltki suurt osa noore sõbrad ja selle mitteformaalse grupi liider, kuhu noor kuulub. Vaadeldavatest noortest 23,1 % kuulusid enne erikutsekooli suunamist või vahi alla võtmist gruppidesse, kus liidriteks olid varem karistatud isikud, samuti 23,1 % niisugustesse gruppidesse, kus liidriteks olid erikasvatusasutuses viibinud isikud, ja 31,9 % gruppidesse, kus liidriks olid muud õiguserikkujad. Seega vaadeldavatest noortest õiguserikkujatest rohkem kui 3/4 (78,1 %) kuulusid enne erikutsekooli suunamist või vahi alla võtmist gruppidesse, kus liidriks olid varem karistatud isikud või muud õiguserikkujad. Noortest 35,6 % avaldas, et liidri mõju oli neile negatiivne, 6,9 % - positiivne. Ülejäänud jätsid sellele küsimusele vastamata. Nad viitasid asjaolule, et nad ei oska hinnata grupi liidri (kui see olemas oli) mõju endale või siis avaldasid, et see liider avaldas neile nii positiivset kui ka negatiivset mõju või ei avaldanud üldse mõju. Osa märkis ka, et nad mingisse gruppi ei kuulunud.

Suhtumine õiguserikkumistesse ja mõjutamise vahenditesse. Üldteadaolevalt on kodu mõju alaealisele väga suur.

Uuritavate noorte vanematest 88,8 % suhtusid laste poolt toimepandud kuritegudesse jm. õiguserikkumistesse taunivalt, 9,6 % - ükskõikseltselt ja 1,5 % - soosivalt. Seega enamik vanematest hindas õigesti oma lapse väärat käitumist: mõistis selle hukka.

Siinjuures tuleb aga märkida, et poiste vanemate hulgas oli nende osakaal märksa suurem kui tütarlaste vanemate seas, kes mõistsid oma laste ebaõige käitumise rangelt hukka - poiste vanemate puhul oli vastav protsent 96,9, tütarlaste vanemate puhul - 80,0. Ilmselt seletub selline erinevus vanemate suhtumises eelkõige asjaoluga, et tütarlaste poolt toimepandud kuriteod jm. õiguserikkumised olid üldreeglina tunduvalt väiksema ühiskonnaohtlikkusega kui poiste poolt toimepandud.

Oma laste suhtes kohaldatud mõjutamisvahendeid (erikutseskooli suunamine või vabadusekaotus kinnipidamisega alaealiste kasvatusliku t88 koloonias) pidas vanematest (rõhutameme: noorte õiguserikkujate endi arvates) 61,9 % õiglaseks, seejuures alaealiste kasvatusliku t88 koloonias karistust kandvate noorte vanematest 75,0 %, kutseskooli nr. 34 õpilaste (tütarlapsed) vanematest 73,5 % ja erikutseskooli nr. 35 õpilaste (poisid) vanematest 50,0 %. Paistab silma, et erikutseskooli nr. 35 õpilaste vanemate (või õpilaste endi) suhtumine sellesse erikutseskooli on märksa kriitilisem kui vastav suhtumine erikutseskooli nr. 34 või alaealiste kasvatusliku t88 kolooniasse.

Miks see nii on? Põhjus on ilmselt selles, et erikutseskooli nr. 35 õpilaste kontingent on palju heterogeensem kui erikutseskooli nr. 34 õpilaste või alaealiste kasvatusliku t88 koloonias karistust kandvate noorte kontingent. Alaealiste kasvatusliku t88 koloonias on kõik kurjategijad. Erikutseskooli nr. 34 õpilased oma rõhuvas enamikus on toime pannud selliseid õigusevastaseid tegusid, millel puudub kuriteo koosseis, või kui nad ka on pannud toime kuriteo, siis on see üldreeglina väikese ühiskonnaohtlikkusega. Erikutseskooli nr. 35 õpilaste osas on aga olukord teistsugune. Nende hulgas oli ka noori, kes - objektiivselt hinnates - olid toime pannud suhteliselt küllaltki suure ühiskonnaohtlikkusega kuritegusid. Samal ajal moodustasid selle kooli õpilastest enamiku need, kellede poolt toimepan-

dud kuritegude ühiskonnaohtlikkus oli väike või kelle poolt toimepandud õiguserikkumised piirdusid üksnes koolidistsipliini jämeda rikkumisega (koolikohustuse mittetäitmine), millega kaasnesid tavaliselt hulkumine, ebaväärikas käitumine avalikes kohtades jmt. seda liiki väärnähted. Üldreeglina märkisid need poisid rõhutatult, et kui neid oleks lubatud koolist ära jääda ja minna tööle, siis ei oleks olnud vaja neid saata erikutsekooli.

On selge, et niivõrd heterogeenset noorte kontingenti, nagu see oli erikutsekoolis nr. 35, üheskoos ümber kasvata da või paranemise teele suunata on äärmiselt raske ülesanne. Igal juhul on seda teha palju raskem kui neis tingimustes, millised on erikutsekoolis nr. 34 või alaealiste kasvatusliku töö koloonias.

Tundub, et kaasaja tingimustes oleks meil vaja mõnda erikutsekooli nende jaoks, kelle õiguserikkumised tulenevad peamiselt vaid sellest, et nad ei taha üldhariduslikus koolis käia (tavaliselt väga madala õppeedukusega õpilased), kuid on nõus tegema ja tahavad teha füüsilist tööd. Sellises erikutsekoolis tuleks pöörata peaaegu t ö ö k a s v a t u - s e l e . Selline erikutsekool võiks ette valmistada eelkõige lihttöölisi ja ka oskustöölisi suhteliselt madalat kvalifikatsiooni nõudvatele aladele, s. o. töötajaid nendele aladele, kus meil on kaasajal kõige suurem tööjõu defitsiit.

Palju oleneb ka sellest, kuidas vanemad reageerivad oma laste üleastumistele, s. o. mida nad võtavad tarvitusele selleks, et üleastumised ei korduks. Oma osa on selles täita nn. k o d u s t e l m õ j u t a m i s e v a h e n d i t e l . Noorte õiguserikkujate arvates on neid kasutatud ohtralt: 67,5% märkis, et vanemad noomisid neid üleastumiste pärast, 46,3 % suhtes kasutati füüsilisi mõjutamise vahendeid (ihunuhtlus, peamiselt peksmine), 26,3 % suhtes hirmutamist, 10,6 % suhtes - meelitamist, 13,8 % suhtes - muid mõjutamise vahendeid. Paljude noorte suhtes kasutati mitmeid mõjutamise vahendeid. Paljud noormehed ütlesid, et kui nad olid väikesed, siis peksid neid vanemad (kasuvanemad) üleastumiste puhul, kui nad aga suuremaks kasvasid ja vanemate (või kasuvanemate) jõud nendest enam üle ei käinud, siis piirduti noomimisega või muul viisil mõjutamisega sõnalisel vormis.

Kuna nende koduste mõjutamise vahendite efektiivsus on osutunud madalaks, siis võib eeldada, et nende kohaldamisel on tehtud ka jämedaid vigu. Ilmselt käib see eelkõige ihu-
nuhtluse ja hirmutamise kohta, aga mõnel määral ka meelitami-
mise ja noomimise kohta.

Vanemate eeskuju. Sõnal on suur jõud. Kuid eeskuju jõud on sõna jõust võrratult suurem. See, kas alaealisest kujuneb õiguserikkuja või mitte, sõltub väga palju tema vanematest.

Uuritavate noorte kurjategijate jt. õiguserikkujate vanematest (või üks nendest) 54,4 % andis oma lastele peamiselt halba eeskuju, 7,5 % - head eeskuju. (38,1 % kohta vastavad andmed puuduvad. Osal neist olid vanemad surnud või ei kasvatanud oma lapsi).

Vanemate negatiivne eeskuju on avaldanud tütarlastele suhteliselt suuremat mõju kui poeglastele. Tütarlaste-õiguserikkujate seas oli neid, kellele vanemad olid avaldanud põhiliselt halba mõju 61,8 %, head mõju aga vaid 4,4 %. Poeglaste-õiguserikkujate puhul olid vastavad andmed 48,9 ja 9,8 %.

Vanemate negatiivne eeskuju avaldub esmajoones j o o m a r l u s e s ja sellega seonduvas. Noorte kurjategijate ja teiste õiguserikkujate vanematest (või üks nendest: tavaliselt isa või võõrasisa) moodustasid alkohoolikud 56,1%. Sealjuures tütarlaste-õiguserikkujate vanemate seas oli alkohoolikute osakaal suurem kui poeglaste-õiguserikkujate vanemate seas (vastavalt 63,2 ja 51,1 %).³

Võrdluseks märkigem, et seaduskuulekate noorte vanemate seas on alkohoolikute osakaal palju kordi väiksem. TRÜ kriminoloogia laboratooriumi poolt kogutud valikulise uurimise andmeil oli seaduskuulekate noorte isade hulgas alkoholi liigtarvitajaid 8,1 ja emade hulgas 2,9 %.

Noorte õiguserikkujate vanematest (või üks nendest) 25,0 % kasutasid sageli füüsilist vägivalda (peksmine, löömine) oma perekonnaliikmete (aga ka teiste endast füüsilisi-

---

³ Üleliiduliste uurimuste andmetel iseloomustab umbes 60 % alaealiste kurjategijate vanemaist joomarlus. Vt. М. М и н ъ к о в с к и й . Основные направления и этапы развития исследований проблемы с преступностью несовершеннолетних. - Вопросы борьбы с преступностью. Выпуск 20. М., 1974, с. 43.

selt nõrgemate) suhtes, 23,8 % väljendasid end ebatsensuur-
selt (sealhulgas solvamised, ropendamised, labasused), 21,9 %
käitusid amoraalselt (eelkõige seksuaalses mõttes), 3,1 %
olid toime pannud varavastaseid kuritegusid (vargusi), 20,0 %
olid ühiselureegleid muul viisil jämedalt rikkunud (sealhul-
gas toime pannud nn. pisivargusi).

Nii nagu on alkohoolikute osakaal tütarlaste-õiguserik-
kujate vanemate (kasuvanemate) seas suurem kui poeglaste-õiguserik-
kujate vanemate hulgas, nii on see ka muude õiguserik-
kumiste osas. Tütarlaste-õiguserikkujate vanematest pa-
nid toime vägivallategusid 42,6 % (poeglaste-õiguserikkuja-
te vanematest - 12,0 %), käitusid amoraalselt 39,7 % (8,7),
väljendasid end ebatsensuurselt 47,1 % (6,5), panid toime
varavastaseid kuritegusid 4,4 % (2,2) ja muid ühiselureegli-
te rikkumisi 35,3 % (8,7).⁴

Teatavat mõju avaldab ka see, kas perekond, kus laps
kasvab, on täielik (isa ja ema on olemas) või mitte. Meie
uurimuse andmeil seaduskuulekatest noortest 78,5 % kasvavad
perekondades, kus on lastel olemas nii isa kui ka ema. See-
vastu moodustavad õiguserikkujatest need, kes on pärit täie-
likest perekondadest 51,9 %.⁵ Seega vahe tervelt 26,6 %. Jä-
relkuul kuulub seaduskuulekatest noortest mittetäielikesse
perekondadesse 21,5 %, noortest õiguserikkujatest aga üle
kahe korra rohkem - 48,1 %.

---

⁴ Üleliiduliste uurimuste andmeil alaealiste kurjate-
gijate vanematest 30-50 % on rikkunud süstemaatiliselts ühis-
elu reegleid, 5 - 15 % on toime pannud kuritegusid. Vt.
М. М и н ь к о в с к и й . Основные направления и этапы
развития исследований проблемы борьбы с преступностью несо-
вершеннолетних. - Вопросы борьбы с преступностью. Выпуск 20.
М., 1974, с. 43.

⁵ Üleliiduliste uurimuste andmeil on alaealistest kur-
jategijatest rohkem kui 2/3 neid, kes on kasvanud täielikes
perekondades. Vt. М. М и н ь к о в с к и й . Основные нап-
равления и этапы развития исследований проблемы борьбы с
преступностью несовершеннолетних. - Вопросы борьбы с прес-
тупностью. Выпуск 20. М., 1974, с. 42. - Meie uurimuses saa-
dud andmete mõningane erinevus vastavates üleliidulistes uu-
rimustes saadud andmetest seletub põhiliselt kahe asjaoluga:
1. Meie uurimuses on tütarlaste-õiguserikkujate osakaal kül-
laltki suur (palju suurem kui on tütarlaste-kurjategijate
osakaal alaealiste kurjategijate seas). Tütarlaste-õiguserik-
kujate seas on aga nende osakaal, kes on kasvanud mittetäie-
likes perekondades, suurem kui poeglaste-õiguserikkujate
seas; 2. Eesti NSV-s lahutatakse abielusid suhteliselt sage-
damini, kui on vastav üleliiduline keskmine.

Ilmselt tuleb meil hakata kodule kui laste kasvatamise ülimalt olulisele faktorile pöörama senisest suuremat tähelepanu, ja seda ka siis, kui läheneme sellele kriminoloogilisest aspektist. Kuid samal ajal peame ka tõdema, et paljudel juhtudel ei ole kodu (pere) objektivselt suuteline noort kasvatama nii, nagu seda nõuab kaasaeg. Sellega seoses tundub, et peaks märksa suurendama ka kooli vastutust alaealiste kasvatamisel. Siit tõusetub aga kohe ka teine küsimus: kooli õiguste edasine avardamine sirguva põlvkonna kasvatamisel. Sest nii nagu suurenevate õigustega käivad kaasas suurenevad kohustused, nii peavad ka suurenevate kohustustega käima kaasas suurenevad õigused, mis on vajalikud nende kohustuste realiseerimise tagamiseks.